

Necessity of Global and National Support for Victimized Women of All Kinds of Harassment and Violence in Society and Family

Shahla Golparwar^{*}

Mohammad Nabipur^{**}, **Hasan Hajitabar Firuzjani**^{***}

(Received: 18/04/2022; Accepted: 06/07/2022)

Abstract

Since the establishment of the United Nations, many documents and conventions have been approved under the title of protecting women's rights, but the increase in crimes against women, poverty, immigration and pornography are examples of the failure of this important international organization to defend women's rights around the world. The protection of women encompasses a wide range of important international issues that require urgent attention. Some issues, such as women's prostitution, arise from economic factors, and others, such as violence at home and in the community, are rooted in poverty, social norms, and tradition. According to a 1995 survey of the number of children employed in the sex trade, one million girls enter this multibillion-dollar industry each year, and nearly forty million girls under the age of fifteen are abused and in need of health and social care. The adoption of legal measures in support of victimized women has been one of the priorities of the working group of women in the United Nations in 2021.

Keywords: Harassment and Violence, Global Support, Women, United Nations, Victim.

* PhD Student in Criminal Law and Criminology, Islamic Azad University, Ayatollah Amoly Branch, Amol, Iran, shahla_golparvar@yahoo.com.

** Assistant Professor, Department of Law, Amol Non-Profit University, Amol, Iran (Corresponding Author), nabipour_m@ut.ac.ir.

*** Associate Professor, Department of Law, Islamic Azad University, Qaimshahr Branch, Qaimshahr, Iran, hajitabar@ut.ac.ir.

ضرورت حمایت جهانی و ملی از زنان بزه‌دیده از انواع آزار و خشونت در جامعه و خانواده

شهلا گل‌پرور*

محمد نبی‌پور**، حسن حاجی‌تبار فیروزجانی***

[تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۱/۲۹ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۴/۱۵]

چکیده

از هنگام تأسیس سازمان ملل متحد، اسناد و کنوانسیون‌های متعددی با عنوان حمایت از حقوق زنان به تصویب رسیده اما افزایش جرایم علیه زنان، فقر، مهاجرت و هرزه‌نگاری نمونه‌هایی از موفق نبودن این نهاد مهم بین‌المللی در دفاع از حقوق زنان در سرتاسر جهان حکایت می‌کند. حمایت از زنان طیف وسیعی از مسائل مهم و گسترده بین‌المللی را در بر می‌گیرد که نیازمند رسیدگی فوری است. برخی از مسائل مانند فحشای زنان برخاسته از عوامل اقتصادی است و برخی دیگر همانند خشونت در خانه و در اجتماع، در فقر و ارزش‌های اجتماعی و سنت ریشه دارد. طبق برآورد انجام شده در سال ۱۹۹۵ درباره تعداد کودکان به کار گرفته شده در تجارت جنسی، هر سال یک میلیون کودک دختر وارد این صنعت چندمیلیاردی می‌شوند و نزدیک به چهل میلیون دختر زیر پانزده سال تحت آزار و بی‌توجهی قرار دارند و نیازمند مراقبت‌های بهداشتی و اجتماعی هستند. اتخاذ تدابیر حقوقی در حمایت از زنان بزه‌دیده از اولویت‌های کارگروه زنان در سازمان ملل متحد در سال ۲۰۲۱ بوده است.

کلیدواژه‌ها: آزار و خشونت، حمایت جهانی، زنان، سازمان ملل، بزه‌دیده.

* دانشجوی دکتری حقوق کیفری و جرم‌شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد آیت‌الله آملی، آمل، ایران
shahla_golparvar@yahoo.com

** استادیار گروه حقوق، دانشگاه غیرانتفاعی آمل، آمل، ایران (نویسنده مسئول) Nabipour_m@ut.ac.ir

*** دانشیار گروه حقوق، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد قائم‌شهر، قائم‌شهر، ایران Hajitabar@ut.ac.ir

مقدمه

جامعه پیشرفته بر پایه سازندگی و بر اساس عدالت، آزادی و شناخت واقعی حقوق انسان بنیان نهاده شده است. اولین عامل موفقیت، توسعه و شکوفایی جامعه پیشرفته تربیت و پرورش نسل شایسته از زنان و مردانی است که سازندگان جامعه هستند. باید راهبردهای متناسب با سطوح اجرایی جوامع مختلف برای مقابله با معضلات عظیمی آغاز شود که به فقدان تناسب شرایط رعایت حقوق زنان منجر شده است. مادامی که زنان حمایت کافی نمی‌شوند به علت خشونت مردان علیه زنان و رعایت‌نشدن حقوق مسلم زنان از طرف مردان، باید شاهد متلاشی‌شدن بیشتر خانواده‌ها باشیم. در این میان در سطح بین‌المللی دولت‌ها باید در جهت احقاق حقوق اساسی و انسانی زنان و جلوگیری از هر گونه سوءاستفاده و بهره‌کشی، تضمین آموزش، سلامت بهداشتی و روانی زنان بکوشند. علاوه بر آن، سازمان‌های دولتی و غیردولتی و تشکل‌های مدنی نیز باید کوشش خود را در زمینه مشارکت با جامعه بین‌المللی همسو و هماهنگ کنند که اجرای مؤثر این اهداف نیازمند همکاری‌های دولت‌ها، ملت‌ها، سازمان‌های دینی و فرهنگی، به‌ویژه رسانه‌های جمعی، است، ولی آیا دولت‌ها و نهادهای مدنی و تشکل‌های مذهبی توانسته‌اند در این زمینه گام‌های اساسی بردارند؟

پژوهشگران درباره خشونت علیه زنان و حمایت از زنان بزه‌دیده تحقیقاتی انجام داده‌اند (نک: متین دفتری، ۱۳۴۸؛ بوسار، ۱۳۷۵؛ السان، ۱۳۸۵؛ پورقاز و رقیبی، ۱۳۸۳؛ خاک، ۱۳۸۷). السان می‌گوید یکی از اقسام خشونت که به دلیل مسائل فرهنگی و اجتماعی کمتر به آن توجه شده، خشونت جنسی علیه زنان است. بررسی جداگانه خشونت جنسی در مطالعات جرم‌شناسی از میزان رشد روزافزون این جرم و ضرورت توجه ویژه به آن حکایت می‌کند. رضایت بزه‌دیده در وقوع خشونت جنسی تأثیر بسیار دارد و دولت و محاکم قضایی باید حقوق قانونی بزه‌دیدگان چنین جرایمی را لحاظ کنند. پیش‌گیری و منع از خشونت جنسی علیه زنان در مرحله اول نیازمند فرهنگ‌سازی و درک صحیح

تفاوت میان «بزه‌دیدگی» و «بزه‌پذیری» زنان و در مرحله بعدی نیازمند التزام دولت‌ها به حمایت از زنان بزه‌دیده و تعامل بین‌المللی دولت‌ها است (السان، ۱۳۸۵: ۲۰). پورقاز و رقیبی معتقدند انسان طی قرن‌ها از خشونت آسیب دیده و تحقیر شده و خشونت پنهان و آشکار علیه زنان در اشکال مختلف فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و سنت‌ها وجود دارد. بخشی از این خشونت‌ها حاصل تداوم تبعیض علیه زنان در ساختار حقوقی، اقتصادی و سیاسی جامعه است و اغلب، ساختار فرهنگی به جای آنکه مردم و جامعه را علیه رفتارهای خشونت‌بار و پُرتبعیض بشوراند، بیشتر وادار به پذیرش اشکال خشونت می‌کند، که نه فقط در ایران، بلکه در اکثر جوامع و کشورها، زنان و کودکان از تبعات و عوارض ناشی از خشونت، به‌خصوص در زندگی خانوادگی، رنج می‌برند و آزارهای جسمی و جنسی و روانی، تندرستی، سلامت و تعادل عاطفی مردم را به خطر می‌اندازد (پورقاز و رقیبی، ۱۳۸۳: ۸۱).

روناک خاک نیز معتقد است خشونت جنسی علیه صدها هزار زن و کودک در تمامی نقاط دنیا واقعیت تلخی است که در همه اعصار به وقوع پیوسته است. خشونت جنسی در تاریخ بشر اغلب به عنوان تاکتیک جنگی برای تخریب غرور و شرافت ملی به کار رفته است که کل جامعه را تحت تأثیر قرار می‌دهد و باعث تخریب فرهنگ و هویت ملی افراد می‌شود. «خشونت جنسی» که اصطلاحی وسیع‌تر از «تجاوز به عنف» است، مصادیق گوناگونی دارد و در طول تاریخ، چه در عهدنامه‌های بین‌المللی مربوط به مخاصمات مسلحانه و چه در میان آرای صادره از محاکم بین‌المللی کیفری، به‌ویژه دادگاه‌های کیفری یوگسلاوی سابق و رواندا، در فرآیندی جنایت بین‌المللی تلقی شده و عناوین مجرمانه متعددی دارد (خاک، ۱۳۸۷: ۲۷).

تحقیق حاضر از لحاظ هدف کاربردی است و روش آن جنبه تحلیلی و توصیفی دارد. اطلاعات و داده‌های این تحقیق به شیوه کتاب‌خانه‌ای و با استفاده از فیش‌برداری

ضرورت حمایت جهانی و ملی از زنان بزه‌دیده از انواع آزار و خشونت ... / ۱۳۹۱

از منابع گوناگون کتاب‌خانه‌ای و پایگاه‌های اینترنتی گرد آمده و سپس به شیوه استدلالی و عقلایی تجزیه و تحلیل می‌شود.

خشونت علیه زنان همچنان در سطح جهانی درصد بالایی دارد، به طوری که مطابق پژوهش انجام‌شده در زمینه علل خشونت علیه زنان در ۲۸ استان کشور، شیوع آزار و خشونت به طور متوسط ۶۶ درصد گزارش شده است، که نشان‌دهنده وخامت اوضاع زیستی و اجتماعی زنان و عزم راسخ پژوهشگران و محققان برای کاهش میزان زن‌آزاری و خشونت علیه زنان در جامعه است، که بدین‌منظور بیشتر تحقیقات در راستای کاهش خشونت علیه زنان یا پیش‌گیری از آن انجام شده است (قاضی طباطبایی، محسنی تبریزی و مرجایی، ۱۳۸۳). برخی از مطالعات، پا را فراتر نهاده و با توجه به پیامدهای سوء خشونت علیه زنان و با استفاده از پیش‌بینی، در جهت جلوگیری از این نوع خشونت‌ها برآمده‌اند. مطالعات پیش‌بینی جرم، همواره با مشکلات علمی و حقوقی روبه‌رو بوده است. زیرا از یک سو آینده، قلمروی شناخته‌نشده و غیرحتمی است که تا وقتی در ظرف زمانی خاصی به وقوع نپیوندد، همواره امکان تغییر در آن وجود دارد. بنابراین، پیش‌بینی آینده نیز نمی‌تواند قطعی باشد. از سوی دیگر، با توجه به قطعیت‌نداشتن پیش‌بینی‌ها، تردیدهای بسیار درباره امکان اعتماد به پیش‌بینی‌ها و اقدام بر مبنای آن وجود دارد. در هر حال، انواع اقدامات تأمینی و نظارتی در سطح ملی و بین‌المللی در راستای حمایت از زنان بزه‌دیده از خشونت، بسیار ضروری است.

۱. جایگاه حقوقی زنان

برخورداری زنان از حقوق سیاسی اجتماعی از اواخر قرن نوزدهم در جوامع اروپایی به اهتمام زنانی که خواستار حقوق مساوی بین زن و مرد بودند مطرح شد و به تدریج موج آن سراسر دنیا را فرا گرفت و بالأخره آزادی زنان و برخوردار شدن از حقوق سیاسی، اجتماعی و اقتصادی در اعلامیه حقوق بشر سال ۱۹۴۸ به رسمیت شناخته شد. چنانچه در ماده ۳ میثاق بین‌المللی حقوق اجتماعی اقتصادی، مصوب ۱۶ دسامبر ۱۹۶۶ مجمع

عمومی سازمان ملل متحد، آمده است کشورهای عضو سازمان ملل متحد به این میثاق پیوسته و متعهد شده‌اند که تساوی حقوق مردان و زنان را در استفاده از کلیه حقوق اقتصادی و اجتماعی و فرهنگی مقرر در این میثاق در کشورهای خود تأمین کرده و در حقوق داخلی نیز وارد کنند. این حق زن است که به دور از خشونت و آزار و بهره‌کشی جنسی و اقتصادی زندگی کند و استعدادهایش را شکوفا سازد. حق برخورداری زنان از حمایت در مواجهه با خشونت و آزار و بهره‌کشی صراحتاً در حقوق بین‌الملل و موازین حقوقی سازمان‌های منطقه‌ای در قوانین داخلی اکثر کشورهای جهان درج شده است. به رسمیت شناختن حمایت از زنان و پای‌بندی دولت به آن، عنصر ضروری هر محیط حمایتی است. جوامعی که به دلیل نظام‌های غلط موجبات آزار زنان را فراهم می‌کنند، زنانشان را از کار و فعالیت سازنده در اجتماع محروم می‌کنند و با دیده بی‌حرمتی به زنان می‌نگرند، به رشد و پیشرفت نمی‌رسند و غرق در بی‌فرهنگی و جهالت می‌شوند و بالأخره به دست اقوام دیگر نابود خواهند شد. زنانی که قربانی هر نوع خشونت و بهره‌کشی و آزار شده‌اند حق دارند مراقبت دریافت کنند و بدون تبعیض به خدمات اجتماعی اولیه دسترسی داشته باشند. این خدمات باید بتواند سلامت، اعتماد به نفس و عزت نفس زنان قربانی را بهبود بخشد (حقوق بشر در جهان امروز، ۱۳۷۹).

برای برقراری محیط حمایتی برای زنان، راه‌های متعددی وجود دارد، از جمله: مواجهه با اثر فقر اقتصادی و اجتماعی و تخفیف‌دادن آن؛ برانگیختن حمایت ملی از زنان در تمامی سطوح، از سطح حکومت تا سطح محله و خانواده؛ برانگیختن حمایت بین‌المللی، از جمله به‌کارگیری سازوکارهای بین‌المللی حقوق بشر که خود می‌تواند عامل در صدر قرارگرفتن مسئله حمایت از زنان در دستور کار همایش‌های منطقه‌ای باشد (انتشارات بهداشت جهانی در زمینه خشونت علیه زنان، ۲۰۰۲، در: www.un.org).

پارلمان‌ها اصلی‌ترین نهادهای نمایندگی کشورها محسوب می‌شوند که مسئولیت دفاع از تمام بخش‌های جامعه را بر عهده دارند. پارلمان‌ها و نمایندگان باید خود

ضرورت حمایت جهانی و ملی از زنان بزه‌دیده از انواع آزار و خشونت ... ۱۴۱/

سردمداران حمایت از زنان جامعه‌شان باشند. این نهاد می‌تواند با تکیه بر توانی که دارد بر تصمیمات و اقدامات دولت تأثیر بگذارد و آن را به سمت حفظ بیشتر حقوق مردم سوق دهد. یکی از مهم‌ترین و تکنیکی‌ترین نقش پارلمان‌ها و نمایندگان این است که در استانداردهای تقنینی کشور از زنان به بهترین نحو ممکن در قبال خشونت، آزار و بهره‌کشی حمایت کنند. وارد کردن استانداردهای حمایتی از زنان به قانون ملی به چندین روش صورت می‌گیرد. یا معاهدات خاص و بین‌المللی به نحو مقتضی پذیرفته شده و خود به خود به بخشی از قانون کشور تبدیل می‌شود، یا مجلس آن را بازبینی، و نمایندگان آن را تصویب می‌کنند و وارد قانون ملی می‌شود. وقتی اصولاً حمایت از حقوق زنان جزء قوانین کشور شد گام بعدی اجرای صحیح قوانین حمایتی در سطح ملی و جامعه است (رایجیان اصلی، ۱۳۸۵).

۲. آثار درگیری‌های نظامی بر زنان

۹۰ درصد قربانیان جنگ‌ها در سال‌های اخیر افراد غیرنظامی، به خصوص زنان، بوده‌اند. ربه‌شدن برخی از زنان در خلال مخاصمات مسلحانه، معضل است. برخی از این زنان وادار به مبارزه می‌شوند و برخی دیگر به بردگی جنسی یا کار اجباری گرفته می‌شوند. مثلاً در آفریقا در سال ۱۹۹۹، ۴۰۰۰ زن در تهاجم نیروی شورشگر به بوکوحرام در سیرالئون ربه‌شده شدند که ۶۰ درصد آنها دختران زیر سیزده سال بودند و تحت آزار شدید جنسی قرار گرفتند. آزار سیستماتیک زنان و دختران یکی از آثار درگیری نظامی است و بخشی از اهداف نظامی را تشکیل می‌دهد. نرخ مبتلایان به ویروس ایدز در بین نیروهای جنگنده به چهار برابر افزایش یافته است. بان‌کی‌مون، دبیر کل سازمان ملل، اذعان کرد: «هنگامی که از تجاوز به عنوان سلاح در جنگ استفاده می‌شود عواقب کشنده در انتظار زنان و دختران است» (سخنرانی بان‌کی‌مون در صحن شورای امنیت سازمان ملل متحد، ۲۰۱۴، در: www.un.org).

۲.۱. زنان پناهنده

«پناهنده» به فردی اطلاق می‌شود که از کشور متبوعش، به دلایلی چون ترس از شکنجه یا کشته شدن به دلیل نژاد، مذهب، ملیت، عقیده سیاسی و ... گریخته و به کشور دیگری پناه برده است. مثلاً بعد از تسلط گروه تروریستی طالبان بر افغانستان و قتل عام شهروندان این کشور و تجاوز گسترده به دختران و زنان و ممانعت از تحصیل دختران افغانی، بسیاری از خانواده‌های افغانی، به‌خصوص از قوم هزاره‌ها و تاجیک‌ها، به کشورهای همجوار، خصوصاً ایران، پناهنده شدند. به گزارش کمیساریای عالی پناهندگان سازمان ملل متحد، سالانه حدود یک میلیون نفر خواستار پناهندگی می‌شوند و در میان پناهندگان زنان و دخترانی هستند که به‌شدت آسیب‌پذیر بوده و با آزار جسمی و جنسی در اردوگاه‌ها مواجه شده‌اند. این کمیساریا به زنان پناهنده حق داده است که تقاضای پناهندگی‌شان رسیدگی شود و با در نظر گرفتن موقعیت و سن از صلیب سرخ جهانی کمک‌های مادی و بهداشتی دریافت کنند و در مقابل آزار و روده‌شدن از حمایت قانونی برخوردار شوند (گزارش کمیساریای عالی حقوق بشر، کارگروه زنان پناهنده، ۲۰۰۲، در: www.un.org).

۲.۲. زنان خیابانی

به گزارش نماینده ویژه سازمان ملل متحد، ۲۵ میلیون زن در سراسر جهان وادار به ترک خانه‌هایشان شده‌اند. به علت خشونت شدید شوهر، پدر یا برادر در حق این زنان، ایشان از خانه‌هایشان گریخته‌اند و در خیابان‌ها و پارک‌های شهرهای بزرگ به سر می‌برند. این زنان بی‌پناه معمولاً در دام توزیع‌کنندگان مواد مخدر گرفتار می‌شوند و به عواملان توزیع مواد مخدر تبدیل می‌گردند یا در مراکز فحشا به کار گرفته می‌شوند. همچنین، در اکثر شهرهای بزرگ دنیا به طور متوسط در هر ۲۴ ساعت چهل زن به قتل می‌رسند که اکثرشان زنان خیابانی‌اند (بوسار، ۱۳۷۵). جسد‌های سوخته‌شده داخل زباله‌دانی‌ها، و جسد‌های رهاشده در بیابان‌ها همگی حکایت از درد و رنج بی‌حد زنان

ضرورت حمایت جهانی و ملی از زنان بزه‌دیده از انواع آزار و خشونت ... ۱۴۳/

در دنیا و فقدان قوانین حمایتی راجع به ایشان است. این زنان آواره و بی‌پناه اغلب گرفتار عوارض ناشی از بی‌سرپناهی و کمبود خدمات بهداشتی و مواد غذایی هستند، به‌خصوص آموزش بهداشت به این‌گونه زنان به دلایل زیر اهمیت بسیار دارد:

- این زنان بتوانند در مقابل خطر بیماری‌های مقاربتی، از جمله ایدز، از خود محافظت کنند.

- این زنان بتوانند با توسل به پلیس و مرجع انتظامی در مقابل آزار جنسی از خود محافظت کنند.

- از طریق آشناسدن این زنان با راه‌های صحیح جلوگیری از بارداری از به وجود آمدن نوزادان بی‌سرپرست جلوگیری می‌شود. جرایم علیه زنان خیابانی در سطح وسیعی از جهان به میزان بالایی واقع می‌شود ولی می‌توان با به‌کارگیری تدابیر خاصی از وقوع این جرایم در بسیاری از مواقع پیش‌گیری کرد از جمله: ایجاد مراکز و مؤسسات خاص برای نگهداری از زنان خیابانی؛ دایرکردن خط تلفن امداد در شبانه‌روز؛ فراهم‌آوردن امکانات برای این زنان به منظور انجام مشاوره و دسترسی‌شان به مشاوران زن؛ دسترسی آسان ایشان به مراکز پلیس؛ استفاده از افسران پلیس زن در مراکز پلیس برای بازجویی از زنان خیابانی به منظور اطمینان‌بخشیدن به این زنان که پلیس دلسوزانه از آنان مراقبت خواهد کرد؛ اطمینان‌بخشیدن به این زنان که تمامی افسران پلیس از زنان جامعه جانبداری کرده و آنها را زیر چتر حمایتی خود قرار خواهند داد؛ رفع تبعیض میان زن و مرد در جامعه و حرمت‌بخشیدن به زنان و به دیده احترام نگریستن به آنان (خالقی، ۱۳۹۶).

۳.۲. قاچاق زنان (تجارت سیاه)

این نوع تجارت در حال افزایش است. هر سال ۲۵۰/۰۰۰ زن و دختر فقط در منطقه جنوب شرقی آسیا قاچاق می‌شوند. هر سال ۱/۲ میلیون زن در جهان گرفتار قاچاقچیان انسان می‌شوند. منظور از قاچاق انسان هر گونه انتقال و تحویل و پناه‌دادن یا دریافت

اشخاص به واسطه تهدید یا به نیروی جبر و به شکل ربودن، فریب، سوءاستفاده از مقام در ازای پرداخت یا دریافت مبلغ برای راضی کردن کسی است که دیگری را برای مقاصد بهره‌کشی در اختیار دارد.

دلایل ریشه‌ای فروش و قاچاق زنان پیچیده است که می‌توان فقر و نبود فرصت‌های شغلی برای زنان، فقدان تحصیل و آگاهی در سطح عمومی را نام برد. کنوانسیون سازمان ملل درباره جرایم سازمان‌یافته فراملی و پروتکل پیش‌گیری و مجازات قاچاق انسان در تاریخ ۱۵ نوامبر ۲۰۰۰ در مجمع عمومی سازمان ملل به تصویب رسید و در آن از کشورهای جهان خواسته شد مقرراتی برای منع قاچاق انسان وضع کنند. مفاد مربوط به اجرای قانون و امور انتظامی راجع به این مسائل است: تبادل اطلاعات بین سازمان‌های انتظامی درباره افراد و گروه‌هایی که مظنون به قاچاق بین‌المللی هستند؛ کنترل مرزها؛ بررسی صحت اسناد تشخیصی هویت و اسناد سفر؛ آموزش نیروهای انتظامی و مرزبانی. پروتکل همچنین حاوی دستورالعمل‌های تفصیلی برای بازگرداندن قربانیان قاچاق به کشور متبوعشان است.

به منظور بنیان‌نهادن پایه‌ای مستحکم برای ارتقای سطح همکاری بین‌المللی در زمینه منع و سرکوب قاچاق و ایجاد چارچوبی برای اصلاح قوانین، لازم است کشورهایی که تا به حال به عضویت اسناد بین‌المللی درنیامده‌اند در پذیرش آن همت گمارند. تمامی کشورها باید قوانینشان را در پرتو اصولی که اسناد بین‌المللی به رسمیت شناخته‌اند بازبینی کنند. کشورها باید تضمین کنند که تمامی اشکال قاچاق انسان به هر منظور که باشد مطابق قوانین جزایی به کیفرهایی مجازات می‌شود که نشان‌دهنده شدت جرم است (انتشارات بهداشت جهانی در زمینه خشونت علیه زنان، ۲۰۰۲، در: www.un.org).

۳. اعمال و رویه‌های سنتی مضر راجع به زنان

به موجب پروتکل حقوق زنان در آفریقا و شورای آفریقایی حقوق بشر دوسانه، هر گونه رفتار و گرایش یا رویه‌ای که تأثیر منفی بر حقوق بنیادین زنان داشته باشد ممنوع

ضرورت حمایت جهانی و ملی از زنان بزه‌دیده از انواع آزار و خشونت ... / ۱۴۵

است. هر گونه عملی که باعث به خطر افتادن زندگی، سلامتی جسمانی، هویت، آموزش و تحصیل زنان شود جرم محسوب می‌شود. کمیته رفع تبعیض علیه زنان وابسته به سازمان ملل متحد هر گونه تعدد زوجات و چندهمسری در بین مردان را به شدت محکوم می‌کند و رویه‌های سنتی مضر به حال زنان در سطح دنیا را چنین برمی‌شمرد: کشتن زنان؛ زخمی کردن، خال‌کوبی و بریدن اعضای بدن زنان؛ کشتن نوزادان دختر و کشتن کودکان دختر زیر دو سال؛ آزمایش‌های سنتی تشخیص باکرگی دخترانی که می‌خواهند عروس شوند؛ تغذیه غیراصولی و غیربهداشتی زنان باردار؛ کشتن دختران به رسم قربانی کردن در معابد؛ هدیه‌دادن دختران باکره به معابد و کاهنان؛ به قتل رساندن دختران جوان به بهانه حفظ ناموس و تعصبات خانوادگی (اسدی، ۱۳۹۲).

۴. کودک‌همسری، ازدواج تحمیلی و پُرخطر بودن بارداری در سنین کودکی

منظور از ازدواج تحمیلی، ازدواجی است که طرفین در تعیین آن نقشی ندارند و بزرگ‌ترهای خانواده معمولاً در سنین کودکی (کودک‌همسری) برای شخص تعیین می‌کنند. ازدواج باید با رضایت طرفین انجام شود و اگر ازدواجی خارج از رعایت این اصل صورت گیرد به مثابه بردگی جنسی و نقص حقوق طرفین است، چراکه زن و مرد باید به سن بلوغ رسیده باشند تا بتوانند پیامدهای تعهد سنگین و پُرمسئولیت ازدواج را تحمل کنند و بپذیرند. ازدواج‌های تحمیلی معمولاً در جوامع مردسالار، سنتی و بدوی رایج است. زن در این جوامع، انسان شمرده نمی‌شود، بلکه وسیله‌ای است برای راحتی مرد و باید در خدمت مرد باشد، که در اصطلاح جامعه‌شناسی به این وضعیت «بردگی جنسی» گفته می‌شود (حقوق بشر در جهان امروز، ۱۳۷۹).

بارداری قبل از بلوغ برای دختران بسیار خطرناک تلقی می‌شود. هر سال حدود یک میلیون دختر زیر پانزده سال زایمان زودرس منجر به سقط جنین دارند و نوزادان ناقص‌الخلقه و کم‌هوش به دنیا می‌آورند و مرگ و میر بین آنها به شدت بالا است. دخترانی که قبل از بلوغ ازدواج می‌کنند از تحصیل محروم می‌مانند و بعدها از نظر مالی

به شوهرشان وابسته‌اند. برای ادامه زندگی خویش ناچارند مثل برده‌ها از شوهرشان اطاعت کنند و چون از اجتماع دور مانده و دچار فقر فرهنگی هستند، فرزندی که تربیت می‌کنند، افراد نامناسب و ناهنجار برای اجتماع‌اند، چراکه اکثر تبه‌کاران و جنایت‌کاران از مادران کم‌سن به دنیا آمده‌اند. از دیدگاه زیست‌شناختی، خطر ابتلا به ایدز در زنان زیر پانزده سال چهار برابر بیشتر است، چراکه به علت کمی سن و ناآگاهی نمی‌توانند نکات بهداشتی را در این زمینه رعایت کنند و به عامل پخش ویروس ایدز تبدیل می‌شوند. می‌توان نتیجه گرفت که ازدواج زودرس یکی از راه‌های گسترش ایدز در بین نوجوانان، به‌ویژه دختران جوان، است. از نظر حقوق بین‌الملل، ادامه تحصیل دختران در مقطع متوسطه و پیش‌گیری از ترک تحصیل دختران یکی از راه‌های ارتقای مقام زنان در جامعه، از لحاظ اجتماعی و اقتصادی، و بالأخره وارد شدن زنان به عرصه سیاسی کشور است.

۵. آزار روحی و روانی و خشونت علیه زنان

آزار روانی و روحی عبارت است از گفتار زبانی که به واسطه آن قربانی وحشت‌زده، تحقیر یا خوار و زبون می‌شود. محروم کردن زنان از برقراری تماس عادی با اشخاص دیگر و حضور در اجتماع یکی از اشکال آزار روانی و عاطفی زنان است. آثار مخرب این نوع آزار عاطفی از آزار جسمی شدیدتر است. خشونت همسر علیه زن در همه نقاط جهان اعمال می‌شود. در دنیا ۵۰ درصد زنان در معرض خشونت قرار دارند که از ناحیه شوهرانشان به آنان اعمال می‌شود. این خشونت آثار شدیدی بر زنان به جا می‌گذارد. مطالعات نشان داده است که بیشتر مرگ و میرها در میان زنان در نتیجه خشونتی بوده که بر آنان اعمال شده است. قربانیان بیش از ۷۰ درصد قتل‌های صورت گرفته در دنیا زنان هستند که در نتیجه آزار جسمی یا جنسی صورت گرفته بر روی آنان به قتل می‌رسند. دخترانی که از خشونت رنج می‌برند بیشتر از دیگران مدرسه را ترک می‌کنند و بیشتر در معرض بیماری‌های روحی‌روانی هستند (کار، ۱۳۷۸ الف).

ضرورت حمایت جهانی و ملی از زنان بزه‌دیده از انواع آزار و خشونت ... / ۱۴۷

یکی از صور خشونت علیه زنان «قتل‌های ناموسی»، به معنای کشته‌شدن زنان به دست مردان خانواده، است. این قتل‌ها به بهانه حفظ آبرو و شرف خانواده به دست مردان خانواده صورت می‌گیرد. مثلاً در طول سال ۱۴۰۰ در ایران چندین قتل ناموسی انجام شده و دختران زیر ۱۴ سال به دلایل موهوم ناموسی ناشی از آداب و رسوم و سنت‌های غلط به دست پدرشان به قتل رسیده‌اند. انگیزه بیشتر این گونه قتل‌ها عبارت است از: نسبت زنا به زن مجوزی است برای قتل رساندن زن؛ زنی که به او تجاوز شده عنصر نامطلوب برای خانواده است و باید به قتل برسد؛ زن، عاشق فردی شده باشد که خانواده با او موافق نیست؛ دختر ازدواج تحمیلی را نپذیرفته است (همان).

معمولاً شوهر، پدر یا برادر تصمیم به کشتن زن می‌گیرند که همه این قتل‌ها غیرقانونی است و در برخی کشورها مجازات سنگینی برای این گونه قتل‌ها تعیین شده است. در صدوسومین اتحادیه بین‌المجالس که در عمان، پایتخت اردن، تشکیل شد، ۱۴۰ زن عضو پارلمان از ۹۰ کشور به اتفاق آرا این گونه قتل‌ها را محکوم، و اعلام کردند: «ما، زنان عضو پارلمان‌های جهانی که در اتحادیه بین‌المجالس حضور به هم رسانده‌ایم، همبستگی و حمایت خود را از زنان و نمایندگان پارلمان اردن که در تلاش‌اند تا نقطه پایانی به قتل‌های ناموسی در سراسر جهان بگذارند، اعلام می‌داریم» (کار، ۱۳۷۸ ب).

از دیگر صور خشونت علیه زنان، ختنه‌کردن زنان است که در منطقه وسیعی در ۲۹ کشور، که اکثرشان در جنوب صحرای آفریقا قرار دارند، انجام می‌شود. به گزارش سازمان ملل متحد، این سنت بر سلامت زنان و دختران تأثیر منفی می‌گذارد و باعث بسیاری از بیماری‌ها در زنان می‌شود. از جمله انسداد مجرای واژن، انسداد مجرای ادراری، شوک، خون‌ریزی شدید واژن، عفونت، فقدان کنترل در دفع، اختلال در امور جنسی و اختلال در تولیدمثل. اغلب باعث مرگ قربانیان این نوع خشونت نیز می‌شود. کمیته بین‌المللی رفع تبعیض از زنان وابسته به سازمان ملل متحد طبق دستورالعمل

شماره ۱۴ اقدامات زیر را به منظور از بین بردن سنت‌های غلط و مرسوم در جوامع، به خصوص جوامع آفریقایی، توصیه می‌کند:

- گردآوری و انتشار آمار و ارقام ناشی از مرگ و میر مادر در بین زنانی که سنت غلط ختنه درباره‌شان انجام شده است.
- حمایت جهانی و ملی از سازمان‌هایی که در جهت رفع ختنه و سایر رویه‌های سنتی و مضر درباره زنان فعالیت می‌کنند.
- ترغیب سیاست‌مداران، رهبران مذهبی و اجتماعی به همکاری در جهت براندازی و توقف رویه‌های سنتی و مضر در اجتماع، که درباره زنان انجام می‌شود.
- گسترش آموزش و پرورش و تحصیل رایگان برای زنان و ارتقای علمی و فرهنگی زنان در سطح جهان.
- گسترش آموزش‌های بهداشتی، آموزش راه‌های جلوگیری از بارداری و کنترل جمعیت در بین زنان و آموزش اینکه هر چه تعداد فرزندان کمتر باشد، امکان رسیدگی از طرف دولت و اجتماع از نظر بهداشتی، آموزشی و شغل برای نسل‌های آینده بیشتر است.

خشونت همچنین یکی از دلایل زنان، به خصوص دختران نوجوان، برای فرار از خانه است. یافته‌ها و مطالعات سازمان ملل متحد نشان می‌دهد اکثر دختران جوانی که از خانه فرار می‌کنند به این دلیل است که در خانه احساس امنیت نمی‌کنند و تحت آزار جسمی یا جنسی قرار می‌گیرند و در اثر خشونت خانوادگی ناچار راه فرار را در پیش می‌گیرند (کار، ۱۳۷۸ ب).

۶. تحصیل زنان

تحصیل عامل اساسی در ممانعت از اشکال بهره‌کشی از زنان و آزار آنان به شمار می‌آید. ادامه تحصیل دختران در مقطع متوسطه باعث ارتقا و رشد فکری زنان می‌شود و آنها را

ضرورت حمایت جهانی و ملی از زنان بزه‌دیده از انواع آزار و خشونت ... /۱۴۹

به عضوهای مفید در اجتماع تبدیل می‌کند. پیش‌گیری از ترک تحصیل دختران کم‌درآمد متضمن نکات زیر است:

- شهریه مدرسه مانعی برای خانواده‌های فقیر نباشد.
- تدوین برنامه‌هایی که امکان درآمد کوچکی را برای کودکان در کنار حضور در مدرسه فراهم کند.
- آگاه‌کردن والدین از مزایای تحصیل دختران
- ایجاد فضای ایمن و حمایت‌کننده در مدارس برای دختران (علاقه‌مند، ۱۳۷۷).

۷. آموزش مهارت‌های زندگی و خدمات بهداشت باروری برای زنان

آموزش مهارت‌های زندگی شامل فعالیت‌هایی است که در آن معلومات دقیق عملی درباره بهداشت امور جنسی، تولیدمثل و مسئولیت‌های والدین، همچنین مفهوم حقوق و مسئولیت‌های هر فرد، حس احترام به خود و اعتماد به نفس و توانایی در دفاع از منافع و نظرات فردی در روابط اجتماعی در اختیار شرکت‌کنندگان گذاشته می‌شود. آموزش مهارت‌های زندگی به دختران این توانایی را می‌دهد که خود برای آینده خویش تصمیم بگیرند و از رویه‌ها یا موقعیت‌هایی که به آنها تحمیل می‌شود و حقوق اجتماعی‌شان را به خطر می‌اندازد، اجتناب کنند و از خود مقاومت نشان دهند (انتشارات دفتر کمیساریای عالی حقوق بشر، ۲۰۰۲). دسترسی کارآمد دختران نوجوان به خدمات بهداشت باروری برای حمایت از سلامت آنان و کاستن از خطر بارداری پیش از بلوغ بسیار ضروری است.

تحلیل

خشونت علیه زنان سابقه‌ای به پهنای تاریخ دارد. اگرچه شکل و درجه خشونت در فرهنگ‌های مختلف تفاوت‌هایی دارد و با توسعه و پیشرفت جوامع این خشونت پررنگ‌تر شده است، ولی در کشورهای عقب‌مانده و سنت‌گرا نیز خشونت با چهره

زشت‌تری همچنان زنان را آزار می‌دهد و هر سال با اشکال مختلف زنان قربانی خشونت می‌شوند. گسترش فزاینده خشونت بر زنان در سراسر دنیا توجه و حساسیت سازمان‌های حقوق بشری و نهادهای مدنی را به حق مشغول کرده است. کنوانسیون رفع تبعیض علیه زنان در سال ۱۹۷۹ به تصویب سازمان ملل متحد رسید و تاکنون ۱۸۶ کشور به آن ملحق شده‌اند. ایران فعلاً به علت تصویب‌نشدن آن در شورای نگهبان به عضویت این کنوانسیون در نیامده است. برای الحاق ایران به این کنوانسیون لایحه دولت در مجمع تشخیص مصلحت نظام در حال بررسی است. از زمان تصویب کنوانسیون تاکنون همواره میان دو گروه موافق و مخالف الحاق ایران به کنوانسیون، بر سر تبیین مواضعشان، اختلاف بوده است. موافقان، ضمن حمایت از تساوی حقوق زن و مرد، الحاق را فرصتی مغتنم، برای اصلاح پاره‌ای از قوانین تبعیض‌آمیز داخلی و منع خشونت علیه زنان و حمایت از زنان بزه‌دیده دانسته‌اند. در بررسی مقایسه‌ای موضوع منع خشونت جنسی علیه زنان در حقوق بین‌المللی و حقوق ایران می‌توان گفت در عرصه بین‌المللی به علت نبود ضمانت اجرایی و همکاری‌نکردن دولت‌ها، با وجود کنوانسیون‌های متعدد حقوق زنان و بیانیه‌های سالانه سازمان ملل در حمایت از زنان بزه‌دیده از خشونت جنسی، عملاً در این خصوص کار اساسی انجام نشده و مداخله قانون‌گذار کیفری در این خصوص ضروری و مهم است. بهترین حالت حمایت از زنان خشونت‌دیده حمایت کیفری است که باید به تصویب برسد و به اجرا درآید (اعزازی، ۱۳۸۵).

اهمیت حمایت کیفری از زنان خشونت‌دیده از این جهت است که بیشتر زنانی که در معرض خشونت جنسی و تجاوز قرار می‌گیرند، به علت محدودیت‌های مختلف قادر به گزارش دادن جرم نیستند و اغلب از نظر باور و پذیرش سخنانشان با مشکل فراوان روبه‌رو هستند یا اصلاً از اجبار جنسی بی‌اطلاع‌اند. حقوق کیفری در ایران نشئت گرفته از فقه امامیه است. با وجود منع صریح قرآن کریم از هر گونه خشونت و

ضرورت حمایت جهانی و ملی از زنان بزه‌دیده از انواع آزار و خشونت ... ۱۵۱/

آزار علیه زنان و توصیه‌های مکرر پیامبر اکرم (ص) و ائمه اطهار (ع) شایسته است قانون‌گذار کیفری در قلمرو خشونت جنسی علیه زنان گام‌های جدی بردارد. اغلب، بیشتر قضات سکوت مقنن را دلیل موجهی برای فقدان پاسخ مناسب قضایی می‌دانند. لذا اولین گام در به رسمیت شناختن جایگاه این زنان به عنوان بزه‌دیده، جرم‌انگاری اقسام خشونت و تعیین ضمانت اجرای متناسب با وضعیت بزه‌دیده است. معمولاً زنان بزه‌دیده در زندگی زناشویی درجات و انواع متفاوتی از خشونت جنسی خانگی، از شدیدترین نوع خشونت‌های جنسی فیزیکی تا خشونت‌های جنسی روانی را تجربه می‌کنند. این تجربه نسبت به هر شخص منحصر به فرد است و موجب می‌شود نیازهای برآمده از آن هم نسبت به هر بزه‌دیده متفاوت باشد؛ لذا در بحث ضمانت اجرا باید نیازهای شخصی بزه‌دیده نیز در نظر گرفته شود.

قوانین اتحادیه اروپا درباره منع خشونت خانگی علیه زنان

شورای اتحادیه اروپا در شهر بروکسل در ۲۰ ژانویه ۲۰۰۹ اولین دستورالعمل اتحادیه اروپا راجع به خشونت علیه زنان، به‌خصوص در محیط خانواده، را با شعار مبارزه با هر گونه خشونت و تبعیض صادر کرد. هدف این دستورالعمل بررسی حقوق زنان به عنوان مهم‌ترین اولویت و مبارزه با تبعیض علیه دختران و زنان در تحصیل و انتخاب شغل و ترقی اجتماعی و سیاسی بود. در مراحل بعدی، ممانعت از خشونت، محافظت از زنان بزه‌دیده و کمک به قربانیان و تحت تعقیب قراردادن مرتکبان چنین خشونت‌هایی از گام‌های مهم و در جهت کاهش خشونت علیه زنان است که برای رسیدن به این اهداف اتحادیه اروپا، کشورهای عضو را ملزم کرده است از بخش‌های جامعه‌ی و همگانی، انجمن‌های مدنی و رسانه‌های گروهی دعوت کرده، از ظرفیت‌ها و کمک‌های این گونه نهادها در راستای حمایت و حفاظت از زنان بزه‌دیده استفاده کنند. این دستورالعمل الهام‌گرفته از قطع‌نامه شورای امنیت درباره گسترش صلح و امنیت در جهان، به‌ویژه برای زنان، است، چنانچه دبیر کل وقت سازمان ملل، بان کی‌مون، صراحتاً به جهانیان

اعلام کرد که اگر صلح می‌خواهید، عدالت را در جهان گسترش دهید و در این میان زنانی که در کشورهای مختلف زیر ظلم و ستم و بی‌عدالتی و خشونت و آزار قرار دارند در اولویت توجه سازمان ملل هستند. این دستورالعمل، کشورهای اتحادیه اروپا را ملزم به رعایت کامل حقوق زنان در تمامی عرصه‌های اجتماعی، سیاسی و اقتصادی می‌کند، به‌خصوص بر اجرای کامل حقوق بشر و قوانین بشردوستانه درباره زنان و به‌کارگیری زنان در پروژه‌های مهم اقتصادی تأکید می‌کند.

دستورالعمل شورای اتحادیه اروپا برای کاهش خشونت علیه زنان عبارت است از:

۱. حمایت از برنامه‌هایی که هدفشان ارتقای وضعیت تحصیلی و شغلی زنان است.
۲. تعیین مجازات‌های سنگین کیفری برای کسانی که زنان را تحت آزار و خشونت قرار می‌دهند، اعم از خشونت در محیط خانواده و اجتماع.
۳. ارتقای سطح آگاهی و فرهنگ و ارتباطات زنان با کمک گرفتن از انجمن‌های مدنی و تشکل‌های جامعوی.

۴. آموزش افسران زن و به‌کارگیری پلیس زن در کمک به زنان بزه‌دیده و مواجهه با زنان بزه‌کار.

۵. ایجاد امکان استفاده از انواع بیمه‌های تأمین درمانی و تأمین اجتماعی برای زنان خشونت‌دیده.

۶. ایجاد فرصت‌های شغلی و کسب درآمد برای کلیه زنان، به‌ویژه زنان بزه‌دیده از خشونت در خانواده.

۷. حمایت از طرح‌های اقتصادی که هدفشان ارتقای وضعیت اقتصادی زنان است

(www.mzv.cz/teheran/en/eu_documents_in_farsi/x2011_06_13_4.html).

تمامی دستورالعمل‌های فوق در تعالیم دینی و دستورهای اسلام به نحو احسن و به صورت کاملاً کاربردی وجود دارد و نیاز است ما مسلمانان در خصوص منع خشونت

ضرورت حمایت جهانی و ملی از زنان بزه‌دیده از انواع آزار و خشونت ... ۱۵۳/

علیه زنان به اصول مترقی دین اسلام رجوع کرده، و آن را در جوامع اسلامی محقق کنیم.

در هفدهم دسامبر ۱۹۹۹ مجمع عمومی سازمان ملل، ۲۵ نوامبر را به عنوان روز بین‌المللی از بین بردن خشونت علیه زنان نام‌گذاری کرد و از دولت‌ها، سازمان‌ها و نهادهای غیردولتی خواست هر ساله در این روز اقداماتی برای آگاهی عمومی از این مسئله انجام دهند. بدین منظور لازم است پلیس و دادستان از وضعیت خشونت‌ها علیه زنان آگاهی کافی داشته و آموزش‌های لازم را دیده باشند که این باعث می‌شود برای حمایت از زنان با آگاهی بیشتر وارد عمل شوند. لایحه تأمین امنیت زنان یا لایحه منع خشونت علیه زنان در ایران، لایحه‌ای است که برای تأمین امنیت زنان در آذر ۱۳۹۴ به مجلس داده شده است. این لایحه شامل ۲ بخش بازدارندگی، حفاظتی و حمایتی است. جلوگیری از ازدواج اجباری دختران زیر ۱۸ سال و کودک‌همسری و تأمین خانه‌های امن برای دختران فراری و زنان خیابانی که در معرض تجاوز و آزار جنسی هستند از نکات برجسته این قانون است. تصویب این لایحه در قوه قضاییه به کندی پیش می‌رود. معاونت ریاست جمهوری در امور زنان سیاست‌های دیگری نیز درباره مقابله با خشونت علیه زنان در پیش گرفته است، از جمله آموزش مهارت‌های زندگی در مدارس، صدا و سیما، و مبارزه با آداب و رسوم غلط و فرهنگ‌های ضد زن. بر اساس ضرورت مقابله با خشونت علیه زنان و آسیب‌های فراوان وارد بر آنان، انتظار می‌رود با تصویب لایحه تأمین امنیت زنان، سختی و مشقت از دوش آنان برداشته شود و زمینه مساعدی برای رشد و شکوفایی استعداد های زنان در جامعه فراهم آید. سازمان ملل متحد از همه دولت‌های عضو درخواست دارد برای زنانی که در معرض خشونت قرار گرفته‌اند برنامه‌های تخصصی در زمینه پزشکی و روان‌درمانی تدارک دیده شود تا امکان بازپروری روحی، روانی و جسمی زنان فراهم آید. زنان نیمه‌بسیار فعال و مهم اجتماع را تشکیل می‌دهند. میلیون‌ها دختر جوانی که در سراسر دنیا در معرض خشونت و آزار

جسمی و جنسی قرار می‌گیرند، مادران فردا هستند. اگر برنامه بازپروری درباره آنان درست اجرا شود می‌توان امیدوار بود که در آینده نسلی شایسته از انسان‌ها به وجود آیند که خشونت در همه اشکالشان در جوامع آنها راهی نداشته باشد.

پیشنهادها

آزار و خشونت علیه زنان قطعاً آرامش و امنیت زنان را در محیط خانواده به مخاطره می‌اندازد. خشونت بر زنان در تمامی جوامع، چه پیشرفته و چه عقب‌مانده و سنت‌گرا، با اشکال گوناگون نمود یافته و به سلامتی جسمی، روانی و عاطفی زنان به شدت آسیب زده است. لذا پیدا کردن راهکارهای مبارزه با خشونت و منع خشونت علیه زنان از دغدغه‌های اکثر پژوهشگران در زمینه جرم‌شناسی و جامعه‌شناسی است. علل و عوامل بروز خشونت علیه زنان باید بررسی، و راهکارهای مناسب برای رفع و منع خشونت علیه زنان پیدا شود. در این میان لازم است قانون‌گذار کیفری داخلی با حذف قوانین زن‌ستیزانه و حمایت کیفری گسترده از زنان بزه‌دیده، خانواده را به محیط امن برای تولد و تربیت کودکان باهوش و سالم تبدیل کند. در عرصه بین‌المللی نیز لازم است تمامی کشورها به کنوانسیون‌های منع خشونت علیه زنان بپیوندند و در این مبارزه جهانی با خشونت، دست به اقدامات اساسی بزنند. حمایتی که کنوانسیون‌های جهانی و قوانین کیفری داخلی از زنان انجام می‌دهد، بی‌شک در ارتقای شأن و منزلت اجتماعی زنان تأثیر مثبت دارد و هم‌زمان باعث رشد فرهنگ و افزایش سطح آگاهی و شعور اجتماعی، و در نهایت رشد و گسترش اخلاقیات و انسانیت در جوامع خواهد شد. با وجود آیات درخشان قرآن کریم درباره شأن و منزلت زنان، توصیه‌های پیامبر اسلام (ص) و ائمه اطهار (ع) راجع به مقام والای زن در اسلام و وجود باعظمت دختر پیامبر اسلام، سید زنان عالم، زهرا ی اطهر، و با وجود هزاران زن رشید و اهل علم و معرفت در صدر اسلام، شایسته بود ما مسلمان، بنیان‌گذاران کنوانسیون‌های بین‌المللی در حمایت از زنان خشونت‌دیده و منع آزار و خشونت علیه زنان در جهان باشیم و باز شایسته بود که ما

ضرورت حمایت جهانی و ملی از زنان بزه‌دیده از انواع آزار و خشونت ... / ۱۵۵

مسلمانان سازمان ملل متحد را تأسیس می‌کردیم. پیشنهادها و نتایج مقاله با توجه به اقتضائات فرهنگ ایرانی اسلامی کشور است. مفهوم «حمایت از زنان» در ساده‌ترین شکل، آن است که حق هر زن است که در معرض صدمه قرار نگیرد. این حق مکمل سایر حقوقی است که تضمین می‌کند زنان در جهان آنچه را برای زنده ماندن، رشد کردن و شکوفاشدن استعدادهایشان نیاز دارند دریافت کنند.

از پیشنهادهای کاربردی برای سهولت دسترسی زنان بزه‌دیده به عدالت و امنیت، علاوه بر جرم‌انگاری مستقل، دادرسی افتراقی با تأسیس دادگاه‌های ویژه یا آیین دادرسی ویژه خصوصاً در زمینه نظام ادله اثبات است. پیشینه تأسیس این دادگاه‌ها به تحولات قانونی در نتیجه اعتراضات فمینیست‌ها و مدافعان حقوق زنان بزه‌دیده بر سر جدی‌گرفتن و عمومی تلقی کردن خشونت‌های خانگی از سال ۱۹۹۰ باز می‌گردد. امروزه این دادگاه‌ها در برخی کشورها، نظیر برزیل، اسپانیا، اوروگوئه، ونزوئلا، انگلستان و برخی ایالت‌های آمریکا وجود دارد. در این دادگاه‌ها از کنشگران قضایی مجرب و آموزش‌دیده استفاده می‌شود؛ زیرا یکی از علل گزارش نکردن خشونت‌های جنسی خانگی، ترس بزه‌دیده از انتقام و فضای نامناسب و تماماً مردانه محاکم است و تجربیات نشان می‌دهد بزه‌دیدگان پس از مطرح کردن خشونت جنسی در محاکم عمومی، که کارمندانش فاقد درک حساسیت‌های جنسیتی لازم‌اند، با پاسخ مناسب مواجه نمی‌شوند (کتابچه راهنمای قانون‌گذاری در مورد خشونت علیه زنان، ۲۰۱۰: ۲۰، در: www.un.org).

درباره صلاحیت این دادگاه‌ها باید گفت در برخی ایالت‌ها، مانند نیویورک و فلوریدا و همچنین در قوانین حمایتی علیه خشونت مبتنی بر جنسیت در اسپانیا و برزیل، دادگاه‌های ویژه خشونت خانگی، به تمام جنبه‌های مرتبط، شامل طلاق، حضانت فرزندان و همچنین دعوای کیفری رسیدگی می‌کنند. به عبارت دیگر، دادگاه‌های خشونت خانگی در این کشورها دارای صلاحیت حقوقی کیفری هستند. اما در اغلب کشورها این دادگاه‌ها دارای صلاحیت کیفری‌اند. همچنین، در برخی کشورها صرفاً به دعوای خشونت خانگی

بین زوجین رسیدگی می‌شود. در برخی دیگر به دعاوی سایر اعضای خانواده هم رسیدگی می‌شود. شمار رو به افزایش دادگاه‌های ویژه خشونت خانگی با دو هدف مهم تأمین امنیت بزه‌دیده و پاسخ‌گو قرار دادن بزه‌کار در قبال ارتکاب خشونت، تأسیس شده و نقش مهمی در پیش‌گیری از تکرار خشونت در خانواده داشته است.

قوانین و دادگاه‌های ویژه خشونت علیه زنان می‌تواند شامل عنوان «جرایم جنسی» باشد یا «خشونت خانگی». ولی چون خشونت جنسی خانگی در خانواده و اغلب بین زوجین اتفاق می‌افتد و با دعاوی دیگری نظیر طلاق و حضانت فرزندان همراه می‌شود، با دادگاه‌های ویژه خشونت خانگی و صلاحیت حقوقی کیفری تطبیق بیشتری دارد. تأسیس چنین دادگاه‌هایی در کنار آموزش قضات و سوگیری‌زدایی از نگرش آنها راجع به بزه‌دیدگی جنسی زنان، نه تنها رسیدگی تخصصی را موجب می‌شود، بلکه در زمینه حمایت از بزه‌دیده، اعتماد و امنیت او، تمرکز و تسریع در بررسی شکایات در یک مرکز، از اتلاف وقت، هزینه و صعوبت تکرار ارائه مستندات از طرف بزه‌دیده نیز جلوگیری می‌کند. همچنین، با توجه به اظهارات بزه‌دیدگان، کارکنان قضایی و مشاهدات پژوهشگر، می‌توان پیشنهاد داد تا زمان تشکیل این دادگاه‌ها، در محاکم کیفری فعلی، شعب ویژه‌ای برای رسیدگی به جرایم خانوادگی اختصاص یابد و نیز از تجربه دادگاه‌های خانواده در به‌کارگیری قاضی مشاور زن، جهت تلطیف فضای مردانه و اعتماد و ایجاد همدلی با بزه‌دیده استفاده شود؛ زیرا در مسائلی همچون خشونت جنسی خانگی، لزوم به‌کارگیری قضات از هر دو جنس ضروری به نظر می‌رسد.

راهکارهای مهم کاربردی برای حمایت از زنان در برابر اشکال مختلف خشونت علیه آنان

الف. تشکیل نهادهای مدنی در جهت کاهش خشونت و رفع تبعیض جنسیتی

استفاده از خدمات مؤسسات مردم‌نهاد نیز در کاهش خشونت و حمایت از بزه‌دیده بسیار مؤثر است. در جایی که قربانی تهدید می‌شود این تشکل‌ها می‌توانند ضمن

ضرورت حمایت جهانی و ملی از زنان بزه‌دیده از انواع آزار و خشونت ... / ۱۵۷

حمایت از قربانی، با انتشار خبرهای مرتبط با خشونت علیه زنان و تبلیغ علیه این نوع خشونت‌ها، جامعه را به این موضوع حساس کرده، از کمک‌های مردمی نیز بهره‌مند شوند. ضمناً می‌توانند با دادن آموزش به زنان در معرض خشونت، شیوه‌های مقابله با خشونت را به آنان آموزش دهند و ایشان را با شبکه‌های کمک‌رسانی مرتبط کنند تا بدین وسیله از خشونت‌رهایی یابند. به‌خصوص درباره زنان قربانی قاچاق، تشکل‌های مدنی می‌توانند از این زنان که خرید و فروش می‌شوند و به عنوان برده جنسی از آنان استفاده می‌شود حمایت کنند و در رهایی‌یافتنشان از چنگال قاچاقچیان کوشا باشند. همچنین، تأمین امنیت عمومی، همگانی‌کردن سوادآموزی، مبارزه با عرف و عادات ناپسند و تقویت سیستم قضایی، رعایت حقوق بشر در دستگاه قضایی می‌تواند دامنه خشونت در حق زنان را کمتر و کمتر کند. وظیفه وزارت آموزش و پرورش است که از دوره ابتدایی دانش‌آموزان را با مفاهیم حقوق بشر و موضوعات خشونت و منع از آن، آگاه کند تا دانش‌آموزان، به‌خصوص پسران، از کودکی احترام به زن و رعایت حقوق زن را یاد بگیرند. لازم است برای پیش‌گیری از خشونت خانگی علیه زنان دولت از طریق تعویض قوانین نامناسب به قوانین مناسب و شناسایی ضعف قوانین و رفع آنها، از زنان جامعه حمایت کند. دولت همچنین می‌تواند با کمک و حمایت از نهادهای مدنی و سازمان‌های غیردولتی و جامعی در رفع و محو خشونت اقدام کند و با ایجاد زمینه‌های رشد فرهنگی و اجتماعی برای زنان، به زنان این فرصت داده شود تا از حقوقشان آگاه شوند و زمینه‌های بروز خشونت را از خود دور کنند. نظام مردسالاری از آغاز تا کنون منبع خشونت در حق زنان است. بنابراین، باید به تعلیم و تربیت پسران و نظام مردانه توجه کرد و سطح شعور اجتماعی مردان را بالا برد. از سوی دیگر، عرف و عادات و آداب و رسوم غلط نیز منبع بزرگ خشونت در حق زنان است که در دهات و قصبات به وسیله محاکم قبیلوی و جرگه‌های بزرگان و موسفیدان، تحت نام قوانین شرعی، بر زنان اعمال می‌شود و گاه حل و فصل اختلافات و منازعات بدون رجوع به

محاکم قانونی به وسیله همین جرگه‌ها با تعیین مجازات‌های غیرانسانی همچون سوزاندن، سنگسارکردن، بریدن اعضای بدن زن، قتل و غیره صورت می‌گیرد.

ب. کاهش خشونت علیه زنان با بهبود وضع اقتصادی

مشکلات اقتصادی و فقر حاکم بر جوامع باعث وقوع جرایم و انحرافات بسیار شده است. فقر هر چقدر بیشتر باشد، وقوع جرایم جنسی و زنا به عنف و تجاوز به عنف افزایش خواهد یافت. لذا یکی از راه‌های کاهش خشونت علیه زنان ریشه‌کن کردن فقر، بیکاری و جهل و بی‌سوادی است. ایجاد اشتغال و افزایش سطح رفاه اقتصادی خانواده‌ها و از بین بردن فقر، عوامل مهمی در کاهش جرایم جنسی است. محلات شلوغ و حاشیه شهرها مناطقی هستند که بافت جمعیتی ناهمگون و مهاجرنشین دارند و زمینه ارتکاب جرایم جنسی و خشونت علیه زنان در این محلات بیشتر است. زنانی که در محلات فقیرنشین زندگی می‌کنند کمتر از امنیت برخوردارند و ممکن است به دست باندهای جنایت‌کار ربوده و فروخته شوند. اعتیاد، ولگردی و بیکاری از علل خشونت‌زایی محسوب می‌شود. همه این معضلات با ایجاد کار در بین جوانان و کاهش فقر از بین رفته و جامعه سالم و عاری از خشونت خواهد شد. منع خشونت علیه زنان به مثابه رفع یکی از عوامل ارتکاب جرم بوده و می‌تواند یکی از راه‌کارهای مطلوب باشد که جامعه را به سمت پیش‌گیری از بروز جرم و جنایت پیش می‌برد. بازنگری در قوانین کشور یکی از راه‌های مقابله با خشونت خانگی علیه زنان است. قوانین کشور باید همسو با رعایت حقوق بشر و تشویق و ترغیب خانواده‌ها به ایجاد جوّی سالم و عاری از هر گونه خشونت در خانواده باشد. با رفع و محو خشونت علیه زنان، زمینه برای رشد و شکوفایی استعدادها و ترقی شغلی و اجتماعی و سیاسی زنان فراهم می‌شود.

ج. لزوم تأسیس مراکز مشاوره در جهت کمک به زنان خشونت‌دیده

با تأسیس مراکز و مؤسسات مشاوره حقوقی، قربانیان خشونت و بزه‌دیدگان جنسی می‌توانند با این مراکز در تماس باشند و با آگاهی از حقوق خود از طریق طرح شکایت

ضرورت حمایت جهانی و ملی از زنان بزه‌دیده از انواع آزار و خشونت ... / ۱۵۹

در دادگاه‌های حقوقی و کیفری از مرتکبان و مجرمان جنسی شکایت کنند و بدین ترتیب احساس امنیت و آرامش بیشتری داشته باشند. این مراکز می‌تواند هم به همت دولت و هم به اهتمام جامعه مدنی تأسیس شود و خدمات حقوقی به قربانیان بدهد. به رسمیت شناختن جایگاه زنان به عنوان بزه‌دیده، جرم‌انگاری اقسام خشونت جنسی خانگی و تعیین ضمانت اجرای متناسب با وضعیت بزه‌دیده، همراه با دادن مشاوره می‌تواند در جهت بهبود آلام این زنان آزاردیده از انواع خشونت‌های فیزیکی و روانی مؤثر باشد.

منابع

- اسدی، لیلا سادات (۱۳۹۲). حقوق کیفری خانواده؛ بودها و بایدها، تهران: میزان، چاپ اول.
- اعزازی، شهلا (۱۳۸۵). فمینیسم و دیدگاه‌های سرمایه‌داری، تهران: مطالعات زنان.
- انتشارات بهداشت‌اشت جهانی در زمینه خشونت علیه زنان (۲۰۰۲). همایش‌های منطقه‌ای آسیای غربی و جنوب شرقی در زمینه خشونت علیه زنان ژنو.
- بوسار، آندره (۱۳۷۵). بزهکاری بین‌المللی، تهران: گنج دانش.
- پورقاز، عبدالوهاب؛ رقیبی، مهوش (۱۳۸۳). «بررسی نوع و عوامل خشونت خانگی علیه زنان در بین قبایل ترکمن استان گلستان»، در: مطالعات روان‌شناسی تربیتی، دوره ۱، ش ۱، ص ۷۳-۹۶.
- حقوق بشر در جهان امروز (۱۳۷۹). مرکز مطالعات عالی بین‌المللی، دانشکده علوم سیاسی دانشگاه تهران.
- خاک، روناک (۱۳۸۷). «جرم‌انگاری خشونت جنسی در حقوق بین‌الملل کیفری»، در: حقوق بین‌المللی، ش ۳۹، ص ۱۰۱-۱۴۶.
- خالقی، علی (۱۳۹۶). آیین دادرسی کیفری، تهران: مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های حقوقی شهر دانش، چاپ سی‌وششم.
- رایجیان اصلی، مهرداد (۱۳۸۵). «بزه‌دیدگان حقوق و حمایت‌های بایسته»، در: پژوهش حقوق عمومی، ش ۱۹، ص ۱۱۷-۱۳۸.
- السان، مصطفی (۱۳۸۵). «جرم‌شناسی خشونت جنسی علیه زنان»، در: رفاه اجتماعی، دوره ۵، ش ۲۱، ص ۱۴۱-۱۶۴.
- سخنرانی بان کی‌مون در صحن شورای امنیت سازمان ملل متحد (۲۰۱۴). در: www.un.org
- علاقه‌مند، علی (۱۳۷۷). جامعه‌شناسی آموزش و پرورش، تهران: بینا.
- قاضی طباطبایی، محمود؛ محسنی تبریزی، علی‌رضا؛ مرجایی، هادی (۱۳۸۳). طرح ملی بررسی پایه خشونت خانگی علیه زنان: یافته‌های اصفهان، با همکاری وزارت علوم تحقیقات و فناوری مؤسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی؛ مرکز امور مشارکت زنان ریاست جمهوری تهران: وزارت کشور، دفتر امور اجتماعی.
- کار، مهرانگیز (۱۳۷۸ الف). خشونت علیه زنان در ایران، تهران: روشنگران، چاپ چهارم.
- کار، مهرانگیز (۱۳۷۸ ب). ساختار حقوقی نظام خانوادگی در ایران، تهران: پژوهشگران، چاپ اول.
- کتابچه راهنمای قانون‌گذاری در مورد خشونت علیه زنان (۲۰۱۰). انتشارات سازمان ملل متحد، در: www.un.org
- گزارش کمیساریای عالی حقوق بشر، کارگروه زنان پناهنده (۲۰۰۲). در: www.un.org

ضرورت حمایت جهانی و ملی از زنان بزه‌دیده از انواع آزار و خشونت ... ۱۶۱/

متین دفتری، احمد (۱۳۴۸). حقوق بشر و حمایت بین‌المللی از آن، تهران: بهمن، چاپ اول.

www.un.org

www.mzv.cz/teheran/en/eu_documents_in_farsi/x2011_06_13_4.html

References

The Holy Quran

Alaghemand, Ali. 1998. *Jameshenasi Amuzesh wa Parwadesh (Sociology of Education)*, Tehran: Bina. [in Farsi]

Asadi, Leyla Sadat. 2013. *Hoghugh Keyfari Khanewadeh; Bud-ha wa Bayad-ha (Family Criminal Law; What is & What Must Be)*, Tehran: Mizan, First Edition. [in Farsi]

Ban Ki-moon's Speech in the United Nations Security Council. 2014. in: www.un.org

Bossard, Andre. 1996. *Bezehkari Beyn al-Melali (International Crime)*, Tehran: Treasure of Knowledge, [in Farsi]

Elsan, Mostafa. 2006. "Jormshenasi Khoshunat Jenasi alayh Zanan (Criminology of Sexual Violence against Women)", in: *Social Welfare*, yr. 5, no. 21, pp. 141-164. [in Farsi]

Ezazi, Shahla. 2006. *Feminism wa Didgah-hay Sarmayehdari (Feminism and Capitalist Perspectives)*, Tehran: Women Studies. [in Farsi]

Ghazi Tabatabayi, Mahmud; Mohseni Tabrizi, Ali Reza; Marjayi, Hadi. 2004. *Tarh Melli Barresi Padideh Khoshunat Khanegi alayh Zanan; Yafteh-hay Isfahan, ba Hamkari Wezarat Olum Tahghighat wa Fanawari; Moasseseh Pajuhesh wa Barnamehrizi Amuzesh Ali; Markaz Omur Mosharekat Zanan Riyasat Jomhuri (The National Plan to Examine the Phenomenon of Domestic Violence against Women: Isfahan's Findings, in Cooperation with the Ministry of Science, Research and Technology, Higher Education Research and Planning Institute; Presidential Women's Participation Center)*, Tehran: Ministry of Interior, Office of Social Affairs. [in Farsi]

Global Health Publications on Violence against Women. 2002. West and Southeast Asia Regional Conferences on Violence against Women in Geneva.

Gozarash Komisariyay Aali Hoghugh Bashar, Kargoruh Zanan Panahandeh (Report of the High Commissioner for Human Rights, Working Group on Refugee Women). 2002. in: www.un.org

Hoghugh Bashar dar Jahan Emruz (Human Rights in the World Today). 2000. Center for International Higher Studies, Faculty of Political Science, University of Tehran. [in Farsi]

Kar, Mehr Angiz. 1999 a. *Khoshunat alayh Zanan dar Iran (Violence against Women in Iran)*, Tehran: Roshangaran, Fourth Edition. [in Farsi]

ضرورت حمایت جهانی و ملی از زنان بزه‌دیده از انواع آزار و خشونت ... ۱۶۳/

Kar, Mehr Angiz. 1999 b. *Sakhtar Hoghughhi Nezam Khanewadegi dar Iran (The Legal Structure of the Family System in Iran)*, Tehran: Researchers, First Edition. [in Farsi]

Ketabcheh Rahnamay Ghanunozari dar Mored Khoshunat alayh Zanan (Handbook of Legislation on Violence against Women). 2010. United Nations Publications, in: www.un.org

Khak, Ronak. 2008. "Jorm Enary Khoshunat Jensi dar Hoghugh Beyn al-Melal Keyfari (Criminalization of Sexual Violence in International Criminal Law)", in: *International Law Review*, no. 39, pp. 101-146. [in Farsi]

Khaleghi, Ali. 2017. *Ayin Dadresi Keyfari (Code of Criminal Procedure)*, Tehran: Shahr Danesh Legal Studies and Research Institute, 36th Edition. [in Farsi]

Matin Daftari, Ahmad. 1969. *Hoghugh Bashar wa Hemayat Beyn al-Melal az An (Human Rights and Their International Protection)*, Tehran: Bahman, First Edition. [in Farsi]

Purghaz, Abd al-Wahhab; Raghibi, Mehwash. 2004. "Barresi No wa Awamel Khoshunat Khanegi alayh Zanan dar Beyn Ghabayel Torkaman Ostan Golestan (Investigating the Types and Factors of Domestic Violence against Women among the Turkmen Tribes of Golestan Province)", in: *Educational Psychology Studies*, yr. 1, no. 1, pp. 73-96. [in Farsi]

Rayejiiyan Asli, Mehrdad. 2006. "Bezehdidegan Hoghugh wa Hemayat-hay Bayesteh (Victims: Rights and Compulsory Protections)", in: *Public Law Research*, no. 19, pp. 117-138. [in Farsi]

www.un.org

www.mzv.cz/teheran/en/eu_documents_in_farsi/x2011_06_13_4.html